

5. Stoleru L. L'impératif industriel. – Le Seuil, 1969. - 294 p.
6. Горняк О.В. Институційні підходи до аналізу міжфірмової та внутрішньофірмової кооперації / О.В. Горняк, Л.Х. Доленко // Економічна теорія. – 2007. – № 1. – С. 47–64.
7. Morvan Y. Fondements d'économie industrielle (2e édition). – Paris: Economica, 1991. – 639 p.
8. Mintzberg H. Power in and around organizations. – N.Y., 1983. – 700 p.
9. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег / Кейнс Дж. М. – М., 1969. – 352 с.
10. Ансофф И.Х. Стратегическое управление / Ансофф И.Х. – М. : Экономика, 1989. – 519 с.
11. Bartoli A., Hermel Ph. Le développement de l'entreprise. Nouvelles conceptions et pratiques. - Paris: Economica, 2009. – 421 p.

Надійшла 09.04.2011

УДК 330.131.5:664

Ю. В. ДАВИДЮК, Н. Ю. САМОЙЛЕНКО
Житомирський державний технологічний університет

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Визначені проблеми функціонування хлібопекарських підприємств. Окреслені та обґрунтовані основні напрями підвищення їх економічної ефективності.

The problems functioning bakery business. Outlined and justified the main directions of improving their economic efficiency.

Ключові слова: ефект, економічна ефективність, хлібопекарська галузь, ринок хліба та хлібобулочних виробів, рентабельність виробництва.

Вступ. Підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності є провідним завданням кожного господарюючого суб'єкта, підкомплексу, комплексу, галузі, регіону. В даний час вітчизняні підприємства хлібопекарської галузі постійно стикаються з низьким рівнем матеріально-технічного забезпечення, відсутністю достатніх фінансових і інвестиційних ресурсів, проблемами недосконалої нормативно-законодавчої бази тощо. В цих умовах проблеми підвищення економічної ефективності найповніше вирішуються тими суб'єктами підприємницької діяльності, які раціонально використовують сировинний потенціал свого регіону, його природно-кліматичні особливості та територіальне розміщення.

Трансформація економіки України в сучасних ринкових умовах викликає необхідність формування принципово нових підходів у діяльності хлібопекарських підприємств, оскільки традиційні системи не забезпечують їх ефективного розвитку. Особливості хлібопекарського виробництва вимагають зменшення транспортних, енергетичних та інших витрат, оптимізації шляхів просування продукції, обґрунтованого ціноутворення і т.д. Необхідно забезпечити умови, при яких будуть ефективніше використовуватись технологічні лінії хлібопекарського виробництва, мінімізуватись витрати праці всіх категорій працівників. Значну увагу слід звернути на те, що хлібопекарські підприємства функціонують в умовах жорсткого державного регулювання, що є суттєвим чинником при формуванні систем ефективної діяльності.

Значний внесок у вирішення проблеми підвищення економічної ефективності діяльності підприємств здійснили як зарубіжні, так і вітчизняні вчені-економісти: Л.І. Абалкін, С.Л. Брю, Б. Голд, З.П. Двудіт, С. Ейлон, Л.Л. Єрмолович, Д.Г. Заруба, І.Я. Кац, О.Є. Кузьмін, К.Б. Лейкіна, К.Р. Макконнелл, Б.М. Мізюк, С.В. Мочерний, В.К. Мухопадов, Я.Д. Плоткін, Р.Ю. Покровський, С.Ф. Покропивний, М.Д. Путілова, В.М. Рибін, Ю. Сезан, В.К. Черник, І.Б. Швець та інші. В опублікованих працях висвітлено погляди авторів на сутність поняття «економічна ефективність», досліджено підходи до оцінювання економічної ефективності, запропоновано методи вимірювання економічної ефективності діяльності підприємств і т. д. Проте, недостатньо опрацьованими є питання, що стосуються підвищення економічної ефективності діяльності підприємств різної галузевої спрямованості, зокрема хлібопекарської промисловості, що зумовлює актуальність нашого дослідження.

Метою даної роботи є розробка та обґрунтування напрямів підвищення економічної ефективності діяльності підприємств хлібопекарської галузі. Для досягнення поставленої мети в ході дослідження було вирішено ряд завдань:

- визначені особливості сучасного розвитку хлібопекарської галузі;
- з'ясовані проблеми ринку хлібу та хлібобулочних виробів;

- розроблені та обґрунтовані напрями щодо підвищення економічної ефективності діяльності підприємств хлібопекарської галузі.

Основний розділ. Проблема ефективності виробництва завжди посідала важливе місце серед актуальних проблем економічної науки. Зацікавленість нею виникає на різних рівнях управління економікою – від власників приватного підприємства до керівників держави [1, с. 356].

Ефективність підприємства являє собою комплексну оцінку кінцевих результатів використання

основних і оборотних фондів, трудових і фінансових ресурсів та нематеріальних активів за певний період часу [1, с. 357].

Економічна ефективність відображає певні результати складного й суперечливого процесу взаємодії багатьох факторів, що впливають на розвиток сільськогосподарського виробництва. Це стосується й хлібопекарства як галузі сільського господарства. Показники ефективності виробництва є індикатором, за допомогою якого можна визначити стан і динаміку економічних процесів. Вони повинні достовірно відображати реальні процеси й бути відповідними знаряддями для прийняття управлінських рішень. Принципи їх побудови загальновідомі. Наприклад, вони мають якомога повніше та точніше відображати суть критерію ефективності й бути зручними у використанні. За їх допомогою можна виявити резервів збільшення економічного ефекту при мінімальному залученні додаткових ресурсів.

Економічна ефективність діяльності підприємств хлібопекарської галузі є досить низькою. Про це свідчить спад обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів, у зв'язку зі скороченням споживання та збільшенням обсягів випікання хліба невеликими пекарнями, супер- та гіпермаркетами, а також домашніми господарствами (ці обсяги не обліковуються офіційними статистичними даними). У 2009 році було вироблено 1755 тис. тонн хлібобулочних виробів, що на 11,3% менше, ніж у 2008 році (рис. 1). За 7 місяців 2010 року обсяг виробництва хліба становив 975 тис. тонн, що на 3,7% менше, ніж 2008 року.

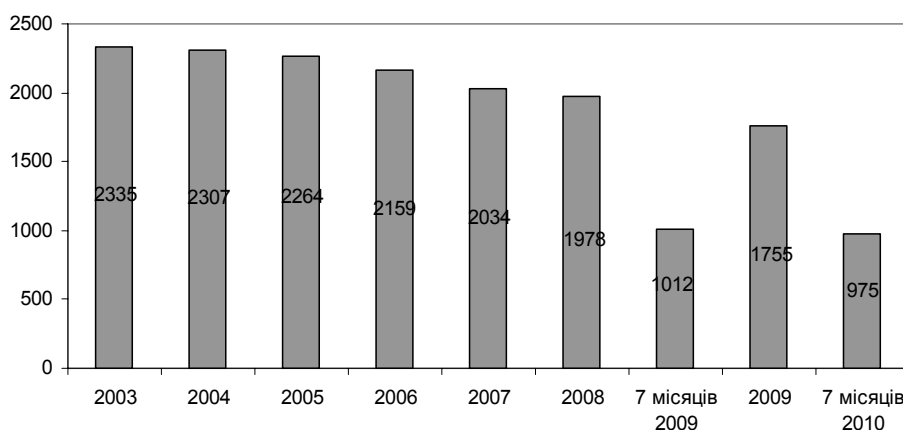

Рис. 1. Динаміка обсягів виробництва хліба та хлібобулочних виробів в Україні, тис. тонн [2]

Результати функціонування підприємств даної галузі окреслюють загальну ситуацію на ринку хліба та хлібобулочних виробів. Так, специфікою ринку є нетривалий термін реалізації продукції, що впливає на кількість виробників та їх частку ринку. Загалом близько половини ринку хліба України займають 6-7 великих виробників, які зосереджують свої потужності в окремих регіонах. Крім цього на ринку зосереджена значна кількість невеликих підприємств, а отже, конкуренція на регіональних ринках досить висока. Крім того, ринок хліба та хлібобулочних виробів значною мірою залежить від ситуації на ринку борошна та коливань на зерновому ринку, який чутливий до сезонних факторів та державного регулювання. Виробництво та продаж хлібної продукції в Україні регулюється місцевою владою, яка може встановлювати граничну норму рентабельності для окремих сортів соціального хліба. У докризовий період споживання «соціальних» сортів хліба зменшувалося, що сприяло розвитку напряму виробництва «елітних» сортів, дозволяючи зменшити залежність виробників хліба від державного регулювання, проте в умовах кризи та падіння платоспроможності населення розвиток цього напряму виробництва уповільнився.

Небезпечним є той факт, що сьогодні пекарні працюють з рентабельністю 2-5%, і лише кілька – близько 10%. В свою чергу, як у сусідній Росії рентабельність хлібозаводів у середньому становить 10–12%.

Ситуацію з технічним оснащенням, що склалася на хлібозаводах слід вважати катастрофічною: технологічна зношеність обладнання складає більше 60-70%. У той же час оптимальний рівень рентабельності хлібного виробництва, який дозволить оновити печі та інше устаткування має складати 20-25%.

Проблемним є питання кадрового забезпечення підприємств – їх плінність в галузі сягає 30%. Це найбільшою мірою спричинено низьким рівнем заробітної плати [2].

Вважаємо, що зазначені проблеми мають бути вирішені у найближчій перспективі як на загальнодержавному рівні, так і на рівні окремих хлібопекарських підприємств.

Слід зазначити, що державою було впроваджено ряд кроків щодо нормалізації ситуації в галузі. Зокрема, були прийняті зміни до Митного кодексу щодо відміни або часткового зниження ввізних ставок на хлібопекарське обладнання, що дозволить підприємствам галузі оновити свої технологічні ресурси.

Взагалі державна економічна й соціальна політика істотно впливає на ефективність суспільного виробництва. Необхідність державного регулювання вартості хліба обумовлено дисбалансом між попитом та купівельною спроможністю населення. Державне регулювання вартості хліба як соціально значимого

продукту залежить від динаміки цін на борошно та обумовлює рентабельність, фінансову стабільність, ліквідність трансформованих підприємств хлібопекарської промисловості. За умов жорсткого фіксування цін, гострого дефіциту інвестиційних коштів для поповнення основних і оборотних активів підприємств, від'ємної рентабельності «соціальних» сортів хліба, розробка і реалізація ефективної фінансової політики відіграватиме важливу роль в підвищенні економічної та соціальної ефективності в хлібопекарській промисловості.

Реалізація ефективної фінансової політики хлібопекарської галузі дозволить вирішити низку задач на рівні:

- 1) хлібопекарських підприємств – підвищити ефективність використання основних та оборотних засобів, власних та залучених інвестиційних коштів; скоротити виробничі витрати; знайти внутрішні джерела для підтримки та фінансування державної соціальної політики;
- 2) споживачів – підвищити якість соціально значущої продукції та розширити її асортимент; організувати виробництво «соціальних» лікувально-профілактичних сортів хліба;
- 3) суспільства – підвищити якість життя; знизити соціальну напругу; посилити соціальний захист малозабезпечених категорій населення.

Виділимо напрями, які, на нашу думку є актуальними для підвищення економічної ефективності діяльності на рівні підприємств хлібопекарської галузі (рис. 2).

Рис. 2. Напрями підвищення економічної ефективності діяльності підприємств хлібопекарської галузі

Деталізуємо заходи в межах окреслених напрямів. Так, технологічне переозброєння підприємств має передбачити заміну устаткування та автоматизацію технологій. Технологічні нововведення, особливо сучасні форми автоматизації та інформаційних технологій, справляють найістотніший вплив на рівень і динаміку ефективності виробництва продукції. За принципом ланцюгової реакції вони спричиняють суттєві (нерідко докорінні) зміни в технічному рівні та продуктивності технологічного устаткування, методах і формах організації трудових процесів, підготовці та кваліфікації кадрів тощо.

Устаткуванню належить провідне місце в програмі підвищення ефективності діяльності хлібопекарської галузі. Продуктивність діючого устаткування залежить не тільки від його технічного рівня, а й від належної організації ремонтно-технічного обслуговування, оптимальних строків експлуатації, змінності роботи, завантаження в часі тощо.

Інноваційні проекти мають стосуватися випуску нової продукції та сприяти зниженню матеріаломісткості та енергоємності виробництва. Матеріали та енергія позитивно впливають на рівень ефективності діяльності, якщо вирішуються проблеми ресурсозбереження, зниження матеріаломісткості та енергоємності продукції, здійснюється раціоналізація управління запасами матеріальних ресурсів і джерелами постачання. Так, собівартість продукції на підприємствах хлібопекарської галузі України приблизно на 80 % складається з вартості сировини і матеріалів, тому особливу увагу доцільно приділяти зменшенню саме цих витрат. Так як вартість борошна формує біля 60-70 % собівартості, то, в першу чергу,

варто забезпечити обґрунтування прогресивних норм використання цієї сировини. Крім того, доцільним є жорсткий вхідний контроль якості як борошна, так і всіх видів матеріалів, що безпосередньо сприятиме зменшенню браку та підвищенню якості кінцевої продукції.

Українському споживачеві у найближчому майбутньому слід очікувати на появу традиційної кількості продукції з удосконаленою якістю різновидів хліба. Виробники хлібопродуктів ще деякий час експериментуватимуть із різними рецептурами та сортами та у кінцевому випадку зупиняться лише на кількох сортах, які стануть фірмовими для конкретно взятої компанії. На нашу думку, хлібопекарським підприємствам доцільно проводити маркетингові дослідження щодо з'ясування споживчих вподобань і орієнтуючись на їх результати розробляти товарний асортимент.

Підвищення продуктивності праці забезпечується використанням мотиваційних програм для працівників, координацією управлінських процесів, вдосконаленням методів праці та заміною стилю управління. Для підприємств хлібопекарської промисловості розв'язання проблеми ефективного використання трудового потенціалу є одним зі шляхів підвищення ефективності ведення господарської діяльності. Моніторинг потенційних можливостей своїх працівників, рівня й ефективності використання трудового потенціалу є основою для прийняття управлінських рішень щодо відповідності продуктивності й оплати праці, коригування напрямів розвитку трудового потенціалу, поліпшення умов його реалізації, соціального забезпечення, розвитку господарської діяльності підприємства з врахуванням резерву невикористаних можливостей працівників. Єдність трудового колективу, раціональне делегування відповідальності, належні норми управління характеризують ефективну організацію діяльності підприємства, що забезпечує необхідну спеціалізацію та координацію управлінських процесів, а отже, вищий рівень ефективності (продуктивності) підприємств.

За переважання трудомістких процесів більш досконалі методи роботи стають достатньо перспективними для забезпечення зростання ефективності діяльності підприємства. Постійне вдосконалення методів праці на хлібозаводах має передбачати систематичний аналіз стану робочих місць та їх атестацію, підвищення кваліфікації кадрів, узагальнення та використання нагромадженого на інших підприємствах позитивного досвіду.

Стиль управління, що поєднує професійну компетентність і високу етику взаємовідносин між людьми, впливає на всі напрями діяльності підприємства. Від нього залежить, у якій мірі враховуватимуться зовнішні чинники зростання ефективності. Відтак належний стиль управління як складовий елемент сучасного менеджменту є дійовим чинником підвищення розвитку діяльності підприємства.

Важливою передумовою зростання ефективності діяльності підприємств є достатній рівень розвитку мережі різноманітних інституцій ринкової та виробничо-господарської інфраструктури. Сьогодні всі підприємницькі структури користуються послугами комерційних банків, бірж (товарно-сировинних, фондових, праці), інноваційних фондів тощо. Безпосередній вплив на результативність діяльності підприємств справляє належний розвиток виробничої інфраструктури (комунікацій, спеціалізованих інформаційних систем, транспорту, торгівлі тощо). Спеціалізовані інформаційні системи дозволяють забезпечити динамічну координацію дій за рахунок сучасних засобів зв'язку, програмних продуктів та комп'ютерної техніки.

Вважаємо, що реалізація діяльності в межах зазначених напрямів може забезпечити високі темпи зростання ефективності виробництва в хлібопекарській галузі.

Висновки. Важливими проблемами подальшого розвитку ринку хлібобулочних виробів є суттєве поліпшення забезпечення потреб споживачів у якісному хлібі промислової випічки за прийнятною ціною, одержання на цій основі достатньої маси прибутку підприємствами-товаровиробниками і підвищення ефективності їх діяльності. В сучасних умовах це можливо лише на основі комплексного дослідження регіональних ринків хлібобулочних виробів, прогнозу їх кон'юнктури на перспективу, здійснення виважених дій органів державного управління щодо їх регулювання та розробки відповідних маркетингових стратегій підприємствами хлібопекарської галузі на ринку хлібобулочних виробів.

Стратегічні перспективи галузі пов'язані з посиленням її комплексного розвитку, основними напрямами якого повинні стати технологічне переозброєння підприємств шляхом заміни устаткування та автоматизації технологій; випуск нових продуктів з метою підвищення прибутковості галузі; досягнення максимально ефективного виробництва за рахунок зниження матеріаломісткості та енергоємності продукції; формування та використання новітніх технологій, що відповідають економічним, соціальним та екологічним вимогам.

Література

1. Економіка підприємства : [навч. посіб. / за ред. А.В. Шегди]. – К. : Знання, 2005. – 431 с.
2. Офіційний сайт Державного комітета статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mstat.gov.ua>

Надійшла 09.04.2011